

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної роботи
Олександр ПОЛІЩУК
«27» серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
КОНТРОВЕРСІЙНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Галузь знань: А Освіта

Спеціальність: А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Освітній рівень: другий (магістерський)

Освітній компонент: обов'язковий

Робоча програма навчальної дисципліни «Контроверсійні питання історії України» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта), 21 с.

Розробник: Гринчишин Оксана Мирославівна, кандидат історичних наук, доцент

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри суспільних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Протокол від «26» серпня 2025 року №1

Завідувач кафедри

Володимир ОСТРОВИЙ

Погоджено з гарантом освітньо-професійної програми Середня освіта (Історія)

«26» серпня 2025 року

Гарант освітньо-професійної програми

Оксана ГРИНЧИШИН

Схвалено науково-методичною радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Протокол від «27» серпня 2025 року №1

Голова науково-методичної ради

Олександр ПОЛІЩУК

Затверджено вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Протокол від «28» серпня 2025 року № 9

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка	Нормативна	
Модулів – 2		Рік підготовки:	
Змістових модулів - 3	Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія)	1-2-й	1-2-й
Загальна кількість годин – 120		2, 3-й	2, 3-й
		Лекції	
		40	14
		Практичні, семінарські	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних II семестр – 2 год III семестр – 4 год самостійної роботи студента – 4	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	41	6
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		39	100
		Індивідуальні заняття:	
		Вид контролю: Диференційований залік/екзамен	

2. Мета, компетентності та програмні результати навчання освітнього компонента

Навчальна дисципліна «Контроверсійні питання історії України» є обов'язковим освітнім компонентом професійної підготовки.

Мета вивчення навчальної дисципліни: формування у здобувачів вищої освіти цілісного та об'єктивного розуміння складності історії як процесу, науки та історичної пам'яті; підготовка до вивчення контроверсійних питань історії України в закладах освіти.

Завдання освітнього компонента:

- сформувати нове історичне мислення у здобувачів вищої освіти шляхом співставлення полярних точок зору і різних фактів;
- розвинути вміння аналізувати історичний матеріал, робити ґрунтовні висновки, використовуючи різні типи історичні джерела;
- викривати стереотипи, упередженість, необ'єктивність під час історіописання;
- навчитись здійснювати реконструкцію історичного минулого через власне розуміння, уявлення, усвідомлення та осмислення; здійснювати пошук нових орієнтирів і підходів до вивчення та реконструкції історичної спадщини.

Пререквізити: «Філософія історії».

Постреквізити: «Виробнича практика».

Вивчення дисципліни забезпечує формування у фахівців таких **компетентностей:**

ІК. Здатність розв'язувати дослідницькі та/або інноваційні задачі у сфері історичної та громадянської освіти

ЗК 01. Здатність виявляти національну й особистісну гідність, а також мовну стійкість і відповідальність у дотриманні мовного законодавства

ЗК 02. Здатність до соціальної комунікації; розуміння та сприйняття принципів толерантності й соціальної справедливості, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти.

ЗК 03. Здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; забезпечувати функціонування інклюзивного освітнього середовища.

ЗК 04. Здатність виявляти ініціативу та генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 05. Здатність формувати у здобувачів освіти культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у власній професійній діяльності.

ФК 01. Знання та розуміння предметної області і професійної діяльності.

ФК 02. Здатність використовувати різні стратегії комунікації державною та іноземною мовами в професійній та науковій діяльності у сфері історичної та громадянської освіти.

ФК 03. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати джерела історичної інформації; використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

ФК 04. Оволодіння основними історичними концепціями, поняттями, судженнями; здатність критично оцінювати результати наукових досліджень, висувати гіпотези, вибудовувати моделі процесів і явищ української та всесвітньої історії.

ФК 05. Вміння моделювати у зміст історичної та громадянської освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання наукових основ історії та громадянознавства, методології дослідження історичного процесу у національному, європейському та світовому контекстах.

ФК 06. Здатність ефективно застосовувати у викладацькій та науково-дослідницькій роботі знання сучасних проблем теорії й методології історичної науки та історичної дидактики, а також знання основ геополітики та контрверсійних питань української історії.

ФК 07. Здатність формувати й розвивати у здобувачів освіти ключові та предметну (історичну) компетентності; здійснювати інтегроване навчання.

ФК 08. Здатність прогнозувати й планувати освітній процес та організовувати різні види й форми пізнавальної діяльності здобувачів освіти; застосувати інноваційні технології в навчанні громадянської та історичної освітньої галузі в стандартних, нестандартних та невизначених ситуаціях.

ФК 09. Здатність об'єктивно оцінювати та аналізувати результати навчання здобувачів освіти з історії та громадянознавства згідно з вимогами НУШ.

ФК 10. Прагнення до саморозвитку та самовдосконалення у науково-педагогічній діяльності; здатність до поглиблення знань з історії, історичної дидактики та громадянознавства

Навчальна дисципліна сприятиме досягненню таких **результатів навчання:**

РН 01. *Здатний (на) до соціальної взаємодії та усвідомленого вибору; займає активну громадянську позицію.*

РН 02 *Має спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності, уміння/навички розв'язання проблем історичної та громадянської освіти, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур*

РН 03 *Знає і розуміє зміст основних напрямів і шкіл сучасної історичної науки, головних проблем у розвитку історіографії, основні аспекти теоретико-методологічного дискурсу історичних досліджень у просторі конструювання минулого.*

РН 04 *Орієнтується в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, аналізує суспільні явища й узагальнює політичний досвід..*

РН 05. *Вільно обговорює результати професійної діяльності, досліджень та інноваційних проєктів у сфері історичної та громадянської освіти державною та іноземною мовами усно і письмово.*

РН 08. *Критично оцінює достовірність, надійність інформаційних джерел; демонструє вміння використовувати цифрові освітні ресурси й інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією у професійній*

діяльності, презентації власних та спільних результатів, організації дистанційного та змішаного навчання

РН 09. Демонструє вміння класифікувати, упорядковувати і узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов навчального процесу, потреб формування ключових і предметної (історичної) компетентностей та інтегрованого навчання

РН 11. Демонструє дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та демонструє вміння формувати її у здобувачів освіти.

У результаті вивчення курсу здобувачі вищої освіти мають володіти *знаннями* про основні концептуальні проблеми світової історичної науки; мати ґрунтовні теоретичні та емпіричні знання про конкретні історичні періоди та виявляти у них контрверсії; знати орієнтовний перелік контрверсійних питань історії України; характеризувати сучасні підходи до трактувань контрверсійних питань українськими та зарубіжними науковцями; критично аналізувати й інтерпретувати, упорядковувати, класифікувати й систематизувати історичну інформацію.

На підставі перерахованих знань та розумінь здобувачі вищої освіти мають *уміти*: описувати в синтетичних термінах основні підходи до вивчення контрверсійних питань української історії; аналізувати інформацію, інтерпретувати гуманітарні тексти, виявляти рівень їхньої достовірності та аргументованості; оцінювати роль історичного досвіду в житті суспільства та чітко пояснювати суспільне значення історії як науки та навчальної дисципліни; вільно та ефективно передавати ідеї, теорії, особливості історичних подій усними, письмовими та візуальними засобами; дискутувати про минуле в історіософському, історіографічному та педагогічному аспектах; визначати значення політичних, економічних, культурних, духовних чинників в історіописанні; складати розповідний текст щодо оцінки сучасних трактувань контрверсійних питань історії України; робити презентації (різні за часовим обсягом і складністю) для широкого загалу; формувати судження щодо результатів діяльності історичних осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи.

3. Програма освітнього компоненту

Змістовий модуль 1.

Тема 1.1. Вступ до курсу. Сутність вихідних понять. Контрверсія: поняття, суть, місце в українській історії. Наратив: його місце та функції в історичному дискурсі. Гранд-наратив: підходи, концепція та реалізація.

Тема 1.2. Національні гранд-наративи. Національний гранд-наратив: сутність, мета, особливості. Національна історія як інструмент побудови чи перебудови націй і держав. (радянський та польський гранд-наративи). Національний гранд-наратив - велика оповідь чи служіння політичній еліті. Роль національного гранд-наративу у формуванні національної свідомості молодого покоління (ідеологічні, політичні, соціокультурні, націоналістичні складові гранд-наративу).

Тема 1.3. Український гранд-наратив. Становлення українського гранд-наративу.

«Історія України-Руси» як монументальний проект великого українського гранд-наративу. Перехід від модерну до пост-модернізму в українському гранд-наративі. «Політика пам'яті» у написанні українського гранд-наративу. Національна парадигма української історії: боротьба за власну державність чи ідеологічна спадщина радянського часу. Українська діаспора та їх роль у написанні українського гранд-наративу (Д. Чижевський, О. Субтельний, Ю. Шевльов, О. Пріцак) .

Тема 1.4. Зарубіжні гранд-наративи. Написання «великих текстів» у добу Проствітництва. Рационально-просвітницький проект німецькомовної історії України. Доба романтизму як «винайдення України». Великі наративи – національні історії як «державних», так і «недержавних» націй.

Змістовий модуль 2

Тема 2.1. Сучасні інтерпретації середньовічної історії України. Походження Русі-України формування українського націогенезу суспільства. Етногенез слов'ян. Походження назви «Україна». Інтерпритація образів давньоруських князів у національному гранд-

наративі. Двократна асиміляція українського суспільства «Руські землі Речі Посполитої» та «Малоросія» – занепад нації чи двохразове відродження? (І. Сіндюков, Х. Уайт).

Тема 2.2. Ранньо-модерна історія України: українськи та зарубіжний гранд-наратив. Народження Республіки «шляхетської демократії» і вплив Люблінської унії на розвиток української історії (дискусійні погляди В. Смоля, В. Степанкова, Н. Яковенко, В. Менджецького, М. Старнавської та ін.). Як тлумачити церковні католицько-православні чи православно-уніатські взаємини в Україні XV-XVII ст., і чим стала для її народу Берестейська унія? Чим була Хмельниччина – становою козацькою революцією, громадянською війною, війною за національне визволення? Гадяцька унія у світоглядних імперативах козацьких еліт. Від Гадяча до Андрусова: осмислення “отчизни” в українській політичній культурі. Конфесійна проблема в Гадяцькій угоді. Річ Посполита трьох народів: утопія чи реальність. Іван Мазепа – загадка української історії.

Тема 2.3. Контroversійні питання Української революції 1917-1921 рр. Українська революція 1917-1921: нові інтерпретації». Співвідношення соціального і політичного фактору в суспільстві. Еліта і суспільство. Участь і роль українців в утвердженні радянської влади. Європейський вплив на перебіг української революції. Шлях до державності: автономія і федералізм чи самостійність?

Тема 2.4. Чутливі питання української історії в умовах тоталітаризму (1920-1930 рр.). Відображення репресій та інших злочинів радянського тоталітарного режиму в пострадянській та західній історіографії. Розстріляне відродження в особах.

Змістовний модуль 3

Тема 3.1. Голодомор як геноцид. Політичний та історіографічний контексти суперечок про Великий голод 1932-1933 рр. в Україні. Актуалізація теми Голоду західною та зарубіжною українською історіографією. Голодомор та політика пам'яті української влади (монументалізація геноциду).

Тема 3.2. Контroversійні питання Другої світової війни (1939-1945 рр.). УПА: не виграна битва, але й не програна війна. (переосмислення діяльності УПА у працях українських і зарубіжних дослідників). Волинська різня. Радянські партизани у війні: друзі чи вороги українського народу? Чутливі питання україно-польських відносин: проблема подвійної лояльності (1939-1947 рр.).

Тема 3.3. Українсько-російські відносин в історичному дискурсі Контroversійні питання українсько-російських відносин. Історіографічний образ Росії в українському дискурсі. Історіографічний образ України в російському дискурсі. Примондіалізм чи конструктивізм у написанні гранд-наративу українсько-російських відносин.

Тема 3.4. Історичні постаті в процесах державотворення України. Дослідники та просвітителі: Григорій Сковорода, Микола Костомаров, Михайло Драгоманов. Жертовний шлях. Михайло Грушевський, Микола Міхновський, Симон Петлюра, Степан Бандера, Роман Шухевич. Релігія та Архітектори незалежності: Митрополит Андрей Шептицький, Леонід Кравчук, В'ячеслав Чорновіл. Герої Небесної Сотні, АТО (ООС) та воєнного конфлікту росії проти України.

Тема 3.5. Українська православна церква: шлях крізь віки. Київська Митрополія у Київській Русі-Україні (X–XIII ст.) Розділення Митрополії Київської і всієї Руси на дві – Київську і Московську. Українська Православна Церква (Київська Митрополія) у синодальний період (1686–1721–1917). І Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 14–30 жовтня 1921 р. Відродження Української Православної Церкви на українських землях в Другій Речі Посполитій (1918–1939). Третє Здобуття Синодального та Патріаршого Томосу про автокефалію Православної Церкви України. Новітній період. відродження УАПЦ та утворення Української Православної Церкви (1990–1992).

4. Структура освітнього компонента

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		Аудиторних занять		
		Лекції	Семінари	Всього
				С Р

					С
Модуль 1. (другий семестр)					
Змістовий модуль 1					
1.1	Вступ до курсу. Сутність вихідних понять.	2	2	4	3
1.2	Національні гранд-наративи.	2	4	6	3
1.3	Формування українського гранд-наративу.	4	2	6	3
1.4	Зарубіжний гранд-наратив	2	2	4	3
Змістовий модуль 2					
2.1	Сучасні інтерпритації середньовічної історії України.	4	4	8	3
2.2	Ранньо-модерна історії України: український та зарубіжний гранд-наратив.	2	4	6	3
2.3	Контроверсійні питання Української революції 1917-1921 рр.	4	2	6	3
2.4	Чутливі питання української історії в умовах тоталітаризму (1920-1930 рр.)	4	4	8	3
	Разом за семестр	24	24	48	24
Модуль 2. (третій семестр)					
Змістовий модуль 3					
3.1	Голодомор як геноцид	4	4	8	3
3.2	Контроверсійні питання Другої світової війни (1939-1945 рр.).	2	2	4	4
3.3	Українсько-російські відносин в історичному дискурсі.	4	4	8	4
3.4	Історичні постаті в процесах державотворення України	4	4	8	2
3.5.	Українська православна церква: шлях крізь віки	2	3	5	2
Разом за семестр		16	17	33	15
ВСЬОГО		40	41	81	39
Заочна форма навчання					
№ з/п	Назва теми		Кількість годин		
		Аудиторних занять			С Р С
		Лекції	Семінари	Всього	
Модуль 1. (другий семестр)					
Змістовий модуль 1					

1.1	Вступ до курсу. Сутність вихідних понять.	2		2	10
1.2	Національні гранд-нарлативи. Формування українського гранд-нарлативу.	2		2	12
Змістовий модуль 2					
2.1	Сучасні інтерпритації середньовічної історії України.	2	2	4	10
2.2	Ранньо-модерна історії України: український та зарубіжний гранд-нарлатив.	2		2	16
	Разом за семестр	8	2	10	48
Модуль 2 (третій семестр)					
3.1	Контроверсійні питання «Української революції 1917-1921 рр.».		2	2	15
3.2	Чутливі питання Голодомору як геноциду.	2		2	15
3.3	Контроверсійні питання Другої світової війни (1939-1945 рр.).	2	2	4	10
3.4	Українсько-російські відносин в історичному дискурсі.	2		2	12
	Разом за семестр	6	4	10	52
	ВСЬОГО	14	6	20	100

5. Теми семінарських занять Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
1.	Вступ до курсу. Сутність вихідних понять	2	
2.	Національні гранд-нарлативи	4	
3.	Формування українського гранд-нарлативу	2	
4.	Зарубіжний гранд-нарлатив	2	
5.	Сучасні інтерпритації середньовічної історії України	4	
6.	Ранньо-модерна історії України: український та зарубіжний гранд-нарлатив	4	
7.	Контроверсійні питання Української революції 1917-1921 рр	2	
8.	Чутливі питання української історії в умовах тоталітаризму (1920-1930 рр.)	4	
	Голодомор як геноцид	4	
10.	Контроверсійні питання Другої світової війни (1939-1945 рр.).	2	
11.	Українсько-російські відносин в історичному дискурсі.	4	
12.	Історичні постаті в процесах державотворення України	4	
13.	Українська православна церква: шлях крізь віки	3	
	Разом	41	

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
-------	------------	-----------------	------

1.	Сучасні інтерпретації середньовічної історії України.	2	10
2.	Контроверсійні питання «Української революції 1917-1921 рр.».	2	10
3.	Контроверсійні питання Другої світової війни (1939-1945 рр.).	2	10

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

ПЛАН

1. Наратив: його місце та функції в історичному дискурсі.
2. Гранд-наратив: підходи, концепція та реалізація.

Завдання:

1. Ознайомитися з українськими гранд-наративами Л. Зашкільняка, О. Сухого, І. Колесник.
2. Визначити контроверсійні питання історіописання в Україні.
3. На основі аналізу праць вище згадуваних авторів опишіть свою позицію, щодо контраверсій в історіописанні.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2-3

ПЛАН

1. Національний гранд-наратив - велика оповідь чи служіння політичній еліті.
2. Роль національного гранд-наративу у формуванні національної свідомості молодого покоління (ідеологічні, політичні, соціокультурні, націоналістичні складові гранд-наративу).

Завдання:

1. Прочитати та проаналізувати статтю М. Казака «Гранд-наратив у історії».
2. Скласти анотацію до статті. Обсяг анотації – 1 сторінка (формат А4 з полями справа, знизу, зверху та зліва 2 см; шрифт Times New Roman, кегль 14, інтервал – 1).

Зразок оформлення анотації:

Назва статті: «Гранд-наратив у історії».

Автор: М. Казаков.

Джерело: URL: <https://commons.com.ua/uk/grand-narativ-u-istoriyi/>

Питання для самоконтролю:

1. Що таке «національний гранд-наратив»?
2. У чому полягає різниця між поняттями «український гран-наратив» та «національний гранд-наратив»?

Яку роль виконує національний гранд-наратив в формуванні національної свідомості молодого покоління?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4

ПЛАН

1. Становлення українського гранд-наративу.
2. Особливості написання українського гранд-наративу на рубежі модерну та пост-модерну.
3. Українська діаспора та їх роль у написанні українського гранд-наративу (Д. Чижевський, О. Субтельний, Ю. Шевльов, О. Пріцак).

Завдання:

1. Ознайомитися з контроверсійними питаннями теми.
- 1.1 Опрацювати гранд-наративи І. Сіндюкова, Х. Уайта.
- 1.2. Скласти анотації до статей. Обсяг анотації – 1 сторінка (формат А4 з полями справа, знизу, зверху та зліва 2 см; шрифт Times New Roman, кегль 14, інтервал – 1).

Назва статті: _____

Автор _____

Джерело: _____

2. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України по даній темі.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке український гранд-наратив?
2. Хто є фундатором українського гранд-наративу?
3. Чи можна виділити український наратив як окрему складову національного гранд-наративу?
4. Яку роль відіграє «політика пам'яті» в історіописанні?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5

ПЛАН

1. Витоки поняття «гранд-наратив»: просвітницька ідея прогресу.
2. Ліберальний гранд-наратив (свобода, демократія, ринок).
3. Марксистський гранд-наратив (боротьба класів, історичні формації).
4. Цивілізаційні гранд-наративи (Тойнбі, Гантінгтон та ін.).
5. Критика гранд-наративів у другій половині XX ст. (Ж.-Ф. Ліотар та постмодерністи).
6. Сучасні підходи: глобальна історія, постколоніальні студії, мікроісторія.

Міні-завдання для групової роботи

Завдання 1. Порівняйте ліберальний та марксистський гранд-наративи. Що в них спільного, а що принципово різне?

Завдання 2: Визначте, які гранд-наративи вплинули на українську історіографію.

Завдання 3: Спробуйте сформулювати, який «новий гранд-наратив» міг би бути актуальним у XXI ст.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6-7

ПЛАН

1. Контroversійні питання українського націогенезу.
2. Інтерпритація образів давньоруських князів у національному гранд-наративі.

Завдання:

1. На основі джерел скласти характеристику козака, як ключової постаті у формуванні української державності в XVII-XVIII ст.

2. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України по даній темі.

Питання для самоконтролю:

1. Чи можна уникнути контroversії у написанні гранд-наративу?
2. Які контroversійні питання, на вашу думку, є найбільш актуальними в середньовічній історії?
3. Які групи джерел містять найбільш правдиву інформацію щодо історичного минулого? Чи можна їх трактувати по-різному?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8-9

ПЛАН

1. Чим була Хмельниччина – становою козацькою революцією, громадянською війною, війною за національне визволення?
2. Річ Посполита трьох народів: утопія чи реальність.
3. Іван Мазепа – загадка української історії.

Завдання:

1. На основі джерел скласти характеристику козака, як ключової постаті у формуванні української державності в XVII-XVIII ст.

2. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України по даній темі.

Питання для самоконтролю:

1. Хто такі козаки?

2. Які події вплинули на відродження української свідомості у XVII ст.?
3. Чи має місце гіпотеза про існування Української держави як самостійної одиниці в ранньо-модерновій історії?
4. Які дискусійні питання історії ранньо-модернового часу є актуальними на сучасному етапі?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 10

ПЛАН

1. Процес зміни політичної свідомості українців і національної політичної еліти: від ідей політичної автономії та федерації до усвідомлення власної державності.
2. Українська революція, визвольні змагання чи національно-державне будівництво?
3. Європейський вплив на перебіг української революції 1917-1921 рр.

Завдання:

1. На основі аналізу мемуарної літератури написати есе «Відродження нації 1917-1921 рр: падіння та злет».

2. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України по даній темі.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке Український соціалізм?
2. Чи Українська Держава боронила національну самостійність?
3. Автономія, федерація, самостійництво: протиставлення чи послідовність дії?
4. Чому Українська революція зазнала поразки?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 11-12

ПЛАН

1. Формування радянської системи влади в Україні у 1920-х рр.
2. Політика «українізації»: можливості та обмеження.
3. Руйнування традиційної культури й церкви в умовах антирелігійної політики.
4. Цензура, пропаганда та конструювання «радянської історії».

Міні-завдання для групової роботи

Завдання 1: Проаналізуйте документ/спогади очевидця про колективізацію чи голод і визначте, які елементи тоталітарної політики проявляються.

Завдання 2: Складіть «портрет» типового репресованого діяча української культури 1930-х рр.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 13-14

ПЛАН

1. Актуалізація теми Голоду західною та зарубіжною українською історіографією.

Завдання:

1. На основі аналізу історичних документів написати есе «Голодомор – позиція твого сумління».

2. За матеріалами опублікованих документів та інтернет-ресурсів створити презентацію у форматі PowerPoint по даній темі.

Питання для самоконтролю:

1. Коли в Україні вшановують жертв Голодоморів?
2. Чи був Голодомор 1932-1933 рр. геноцидом?
3. Чому не всі держави, зокрема Російська Федерація, не визнають Голодомор 1932-1933 рр. злочином проти українського народу?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 15

ПЛАН

1. Діяльності УПА у працях українських і зарубіжних дослідників.

Завдання:

1. Ознайомитися з конroversійними питаннями теми.
2. Створити презентацію форматі PowerPoint: «УПА: не виграна битва, але й не програна війна».

3. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України по даній темі.

Питання для самоконтролю:

1. Які події передували утворенню УПА?
2. Чи погоджуєтесь ви з твердженням, що діяльність УПА була логічним продовженням українського визвольного руху періоду Української революції 1917–1921 років, підпільно-бойової Української військової організації та Організації українських націоналістів (далі – ОУН) 1920–1930-х років. Відповідь обґрунтуйте.
3. Визначіть основні причини, які призвели до Волинської трагедії.
4. Чи були спроби українського й польського підпілля порозумітися між собою в контексті Волинської трагедії?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 16-17

ПЛАН

1. Примондіалізм чи конструктивізм у написанні гранд-наративу українсько-російських відносин.
2. Радянська доба: «братські народи» та політика «спільної історії».
3. Сучасні українсько-російські відносини та роль історичного дискурсу у політиці і масовій свідомості.

Міні-завдання для групової роботи

Завдання 1: Обговоріть сучасні історичні міфи, що впливають на політику та суспільну свідомість.

Завдання 2. На основі вивчених джерел та літератури змалюйте образ України в різних

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 18-19

ПЛАН

Практичне завдання

Кейс 1. Богдан Хмельницький і Переяславська угода (1654 р.)

1. Умови: Україна отримала шанс укріпити власну державність, але опинилася у васальній залежності від Московії.
2. Чи був у Хмельницького реальний вибір?
3. Чи можна його рішення виправдати потребами часу?
4. Які наслідки цього вибору для майбутнього України?

Кейс 2. Іван Мазепа і союз зі Швецією (1708 р.)

1. Мазепа прагнув здобути незалежність, але опинився під тиском московської політики. Його вибір трактували як зраду.
2. Чи був цей крок проявом державницької мудрості чи політичного авантюризму?
3. Як би склалася історія України у випадку перемоги Карла XII та Мазепа?

Кейс 3. Михайло Грушевський та Центральна Рада (1917–1918 рр.)**

1. Грушевський очолив процес створення Української Народної Республіки. Проте молода держава зазнала поразки.
2. Чи можна пояснити цю поразку особистими прорахунками лідерів?
3. Чи мали вони шанс зберегти незалежність у тогочасних міжнародних умовах?

Кейс 4. Симон Петлюра і боротьба за УНР

1. Петлюра очолив армію та спробував відстояти незалежність України. Проте довго утримати владу не вдалося.
2. Чи можна оцінювати його як політика-державотворця чи радше як військового лідера?
3. Чи був його союз із Польщею (1920 р.) вимушеним компромісом чи помилкою?

Кейс 5. Лідери сучасної України

1. Від 1991 року незалежна Україна мала кількох президентів та політичних лідерів. Кожен із них вніс свій внесок у процес державотворення.
2. Хто з них найбільше вплинув на становлення незалежності?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 20

ПЛАН

1. Витоки християнства на українських землях: хрещення Русі (988 р.) та його наслідки.
2. Роль Київської митрополії у середньовічній українській державності.
3. Берестейська унія 1596 р. та її вплив на релігійне й суспільне життя.
4. Православна церква і козацтво: духовна опора визвольної боротьби.
5. Українська церква в умовах Російської та Австро-Угорської імперій.
6. Православна церква у XX ст.: переслідування, розкол, боротьба за автокефалію.
7. Відродження незалежної церкви в Україні після 1991 року.
8. Об'єднання православних церков і створення Православної церкви України (ПЦУ) у 2019 р.

Питання для обговорення у групах.

Чи можна вважати Церкву одним із рушіїв української державності?

Чи завжди діяльність православної церкви сприяла національним інтересам України?

Чому питання автокефалії стало таким важливим для українського суспільства?

Як змінилося ставлення українців до Церкви протягом останніх десятиліть?

5. Самостійна робота здобувача

Самостійна робота є складовим і водночас творчим, індивідуальним та окремим видом навчальної і наукової роботи студента поряд із лекцією та семінарським заняттями. Її суттєвими ознаками є робота безпосередньої участі викладача, але за обов'язкового контролю. Вона є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять, одним із основних методів засвоєння знань, охоплює всі форми і види діяльності навчального процесу, всю пізнавальну діяльність студентів.

Самостійна робота студента – це основний засіб засвоєння навчального матеріалу у вільний від обов'язкових навчальних занять час. Її зміст визначається робочою програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Викладач визначає обсяг і зміст самостійної роботи, узгоджує її з іншими видами навчальної діяльності, розробляє методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, аналізує результати самостійної навчальної роботи кожного студента.

За великого навчального навантаження, дефіциту часу важливе значення для студента має раціональне планування самостійної роботи. План допомагає правильно розподілити, економно використовувати свій час.

Формами контролю самостійної роботи студента є есе, презентація проєктів, індивідуальні та групові співбесіди, тестовий контроль, контрольна робота.

Під час організації самостійної роботи студенти мають дотримуватися таких вимог¹:

1. Систематичність і безперервність;
2. Послідовність у роботі;
3. Правильне планування самостійної роботи, раціональне використання часу;
4. Використання відповідних методів, способів і прийомів роботи;
5. Виконання всіх вимог викладача.

Орієнтований перелік завдань для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма звітності
1	Вступ до курсу. Сутність вихідних понять Ознайомитися з українськими гранд-нарративами та описати свою позицію	3	Таблиця
2	Національні гранд-нарративи Роль національного гранд-нарративу у формуванні національної свідомості молодого покоління	3	Підготувати доповідь
3	Український гранд-нарратив Опрацювати працю М. фон Гагена «Чи має Україна історію».	3	Анотація
4	Сучасні інтерпретації середньовічної історії України. Підготуватися до дискусії. Опрацювати гранд-нарративи І. Сіндюков, Х. Уайта. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України	3	Тези
5	Ранньо-модерна історія України: український та зарубіжний гранд-нарратив. На основі джерел скласти характеристику козака. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України Складання ментальних карт	3	Тези
6	Чутливі питання української історії в умовах тоталітаризму (1920-1930 рр.). Підготовка проєкту: «Ростріляне відродження»	3	Проект
7	Контроверсійні питання Української революції 1917-1921 рр. Опрацювати мемуарну літературу № дж.1-4. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України	3	Таблиця
8	Голодомор як геноциду Написання есе «Голодомор – позиція твого сумління» (на основі аналізу історичних документів). Контент-аналіз шкільного підручника з історії України	3	Історичне есе
9	Контроверсійні питання Другої світової війни (1939-1945 рр.). Підготуватися до дискусії: УПА: не виграна битва, але й не програна війна. Контент-аналіз шкільного підручника з історії України	4	Тези
10	Українсько-російські відносини в історичному дискурсі. Опрацювати статтю Л. Залізняка «Україна та Росія: війна цивілізацій».	4	Анотація
11	Історичні постаті в процесах державотворення України Підготуйтеся до дискусії. Чи можна вже зараз говорити про сучасних «державотворців»?	2	Тези
12	Українська православна церква: шлях крізь віки Підготуйте проєкт на тему: Сучасні виклики для українського православ'я в умовах війни та глобалізації.	2	Історичне есе

6. Методи навчання

При викладанні навчальної дисципліни використовуються словесні, наочні, практичні методи; аналітичні, синтетичні методи; метод проблемного викладу; навчальна дискусія; інтерактивні методи; інформаційно-комунікаційні технології; самостійна робота.

7. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється шляхом застосування методів усного індивідуального та фронтального опитування, тестування, презентацій, повідомлень за змістом першоджерел, перевірки міні-проектів, перевірки есе, модульної контрольної роботи. Підсумковий контроль здійснюється у формі заліку

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Денна форма навчання:

Модуль 1

Участь у семінарських заняттях								МКР	CPC	Сума
ЗМ-1				ЗМ-2					25	
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	15		100
5	10	5	5	10	10	5	10			

Модуль 2

Участь у семінарських заняттях					МКР	СРС	Сума	
ЗМ-3							За семестр	За екзамен
Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т.13	10	13	60	40
6	3	6	6	6				

Заочна форма навчання:

Модуль 1

Участь у семінарських заняттях					СРС	Модульні контрольні завдання		Сума
ЗМ-1			ЗМ-2			ЗМІ-1	ЗМ-2	
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 2.1	Т 2.2	50	15	15	100
			20					

Модуль 2

Участь у семінарських заняттях				СРС	Модульна контрольна	Сума		
ЗМ-3				ЗМ-3	ЗМІ-3	За семестр	За екзамен	Разом
Т 3.1	Т 3.2	Т 3.3	Т 3.4	25	15	60	40	100
10		10						

ЗМ1 ... ЗМ2 – змістові модулі

Т1, Т2 ... Т8 – теми змістових модулів.

Під час поточного контролю враховуються результати навчання здобувачів, отриманих ними у неформальній та інформальній освіті: навчання на відкритих онлайн-курсах, вебінарах; участь у семінарах, конференціях та ін. Визнання результатів навчання у неформальній або інформальній освіті передбачено для дисциплін, які починають викладатися з другого семестру.

Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання отримані шляхом неформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), які передбачені робочою програмою навчальної дисципліни. Умовами для зарахування результатів навчання є такі:

- наявність сертифікату;
- відповідність змісту, компетентностей, результатів навчання освітньої послуги фаховому спрямуванню навчальної дисципліни (програмним компетентностям та програмним результатам навчання).

Перезарахування результатів навчання з окремих тем здійснюється в межах балів (викладач визначає кількість).

Для перезарахування результатів навчання з дисципліни (з усіх тем), отриманих у неформальній та інформальній освіті, здобувач подає декану факультету:

- заяву;
- завірені у встановленому порядку копії документів, що підтверджують участь здобувача у заході неформальної освіти (свідоцтва, сертифікати, дипломи тощо, які підтверджують ті вміння, які здобувач отримав під час навчання).
- опис заходів неформальної освіти (інформаційний лист, запрошення, програма тощо);
- опис змісту та результатів інформальної освіти.

По завершенню вивчення курсу студент складають екзамен. Максимальна кількість балів, які студент може набрати за всі модулі впродовж семестру, становить 60 балів. Підсумковий контроль (екзамен) є обов'язковим для студентів, які набрали від 35 до 60 балів. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати на екзамені, становить 40 балів.

Переведення результатів, отриманих за 100-бальною шкалою оцінювання, в 4-х бальну та шкалу за системою ECTS здійснюється за такою схемою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку, екзамену
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

8. Методичне забезпечення.

Робоча програма з освітнього компонента, першоджерела, мультимедійні презентації, теми та плани семінарських занять.

9. Орієнтовний перелік питань на залік.

1. Що таке контраверсія в історії України?
2. Що таке гранд-наратив?
3. Хто є фундатором українського гранд-наративу?
4. Традиційне історіописання про М. Грушевського.
5. «Кінець великих наративів» у баченні Ж.-Ф. Ліотара
6. Спроби обґрунтування транснаціональних концепцій щодо української історії.
7. Сутність написання національного гранд-наративу.
8. Українська діаспора та їх внесок у написанні гранд-наративу.
9. Особливості написання українського гранд-наративу в період модернізму та пост модернізму.
10. Гранд-наративи: Л. Зашкільняка, І. Колесник, Г. Касьянова.
11. Чи досяжною є постнаціональна історія України?

12. Психоісторичний вимір історіописання М. Грушевського.
13. Місце та роль мемуарної літератури у написання національних гран-нарративів.
14. Легітимація українського минулого в межах російського гранд-нарративу.
15. Український національний гранд-нарратив та маргіналізація історії Речі Посполитої.
16. Дискусійні питання в написання історії України доби козаччини.
17. Контroversійні питання української революції 1917-1920 рр. та їх висвітлення у поглядах українських та зарубіжних істориків.
18. Дискусійні питання визначення місця української інтелігенції у поширенні радянської влади в Україні 1917-1920 рр.
19. Політичний та історіографічний контексти суперечок про Великий голод 1932–1933 рр. в Україні на сучасному етапі.
20. Контroversійні питання Голодомору як геноциду проти українського народу.
21. Переосмислення діяльності УПА у працях українських і зарубіжних дослідників.
22. Контroversійні питання україно-польських відносин
23. Чи буває історія поза політикою?
24. Пропозиції щодо збереження «національних» підходів стосовно українського минулого.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Джерела:

1. Винниченко В. Відродження нації: Історія української революції, mareць 1917 р. - грудень 1919 р.: [В 3 ч.]. Київ; Відень, 1920. Ч. 1. 348 с.; Ч. 2. 328 с.; Ч. 3. 535 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001159
2. Дорошенко Д. Записки до історії 1918 року на Україні: (Спомины) // Хліборобська Україна. Відень, 1921. Кн. 3. 36. 5/6. С. 75-104.
3. Затонський В. Із спогадів про Українську революцію / В. Затонський // Літопис революції. 1929. № 4. С. 139-170; №5-6. С. 115-141; 1930. №5. С. 140.
4. Лапчинський Г. Боротьба за Київ. Січень 1918 року // Літопис революції. 1928. № 2. С. 209-219.
5. Мазепа І. Україна вогні й бурі революції (1917–1921). Київ: Темпора, 2003. 608 с. URL: http://history.org.ua/LiberUA/e_dzherela_UkraineVohni_2003/e_dzherela_UkraineVohni_2003.pdf

Підручники, посібники:

1. Грушевський М. Історія України-Руси в 10 т. // Інститут історії НАН України. Електронна бібліотека.
2. Дашкевич Я. Постмодернізм та українська історична наука // Україна крізь віки : Навчальний посібник з історії України для середніх шкіл. Київ, 2000.
3. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть. Львів, 2004. 227 с.
4. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів: ПАІС, 2007. 312 с.
5. Зашкільняк Л. Українська історіографія на рубежі XX і XXI століть: здобутки і проблеми Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. 406 с.
6. Калакура Я. Українська історіографія. Курс лекцій. Київ, 2004. 496 с.
7. Кондратюк К. Українська історіографія XIX – початку XX століть: основні напрями і концепції. Навчальний посібник. Львів, 2012. 254 с.
8. Кондратюк К. Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914-2009 рр.) Львів, 2014. 237 с.
9. Колесник І. Українська історіографія XVIII – початок XX ст. Навчальний посібник. Київ: Генеза, 2000. 256 с.

10. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і Голодомор / Р. Конквест [пер. з англ. Н. Волошинович, З. Корабліної, В. Новак; Літ. Опрацювання А. Криштальського]. Луцьк: ВМА «Терен», 2007. 456 с.
11. Конквест Р. Великий терор. Сталінські чистки тридцятих років. [пер. з англ. Н. Волошинович, З. Корабліної]. Луцьк, Волинська мистецька агенція «Терен», 2009. 880 с.
12. Коцур В., Коцур А. Історіографія історії України: Курс лекцій. Навчальний посібник. Київ, 2013. 518 с.
13. Магочій П. Ілюстрована історія України: пер. з англ. / Павло-Роберт Магочій; пер. С. Біленький. Київ: Критика, 2012. 446 с.
14. Петровський В.В. Українсько-російські взаємини в сучасній західній науковій літературі (1991-2001 рр.). Харків, 2003.
15. Сучасна світова історіографія. Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Львів: Паіс, 2007. 312 с.

Допоміжна література:

1. Абросимова С. «Яворницькознавство» - нова галузь в українській історіографії? (роздуми над матеріалами ювілейної конференції до 150-річчя академіка Д. Яворницького) // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2006. Випуск 1. Ч. 1. С. 429-442.
2. Адуров В.В. Теоретичні засади та методологія вписування української історії в європейський контекст (погляд історика-всесвітника) // Український історичний журнал. 2013. №2. С. 4-23.
3. Академічні й доакадемічні образи української історіографії: Колективна монографія / відп. ред. та керівник авт. колективу О. А. Удод. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2012. 720 с.
4. Бондар В. Сучасна українська історіографія: підсумки і виклики // Історіографічні дослідження в Україні: зб. наук. праць. Київ, 2014. Вип. 25.
5. Верменич Я. Локально-регіональні рівні вітчизняного наративу // Український історичний журнал. 2013. № 5. С. 4-23.
6. Віднянський С. В. Національні історії в метанаративі процесу глобалізації: з європейського досвіду: [теоретико-методологічні проблеми історієписання] // Український історичний журнал. 2013. № 6. С. 4-17.
7. Вирський Д. Ранньомодерна історіографія України: проблеми репрезентації // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2006. Випуск 1. Ч. 1. С. 225-235
8. Крисаченко В.С. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / [Крисаченко В.С., Степико М.Т., Власюк О.С. та ін.] ; за ред. В.С. Крисаченка. – К. : НІСД, 2004. – 656 с.
9. Гломозда К. Сучасні погляди на проблему переосмислення історичного минулого // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 15. 2006-2007. С. 842-854.
10. Грицак Я. Тези до дискусії про УПА // Страсті за націоналізмом. Історичні есеї. Київ: Критика, 2004. С. 90-113.
11. Грицак Я. Українська історіографія. 1991–2001: Десятиліття змін Україна модерна. Київ; Львів, 2005. Ч. 9. С.43-68.
12. Зашкільняк Л. Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти // Україна модерна. Київ: Критика; Львів: Інститут історичних досліджень Львівського національного університету ім. І.Я. Франка, 2005. Ч 9. С. 7-14.
13. Зашкільняк Л. Ідеологічні та програмні засади ставлення українських політичних сил до Польщі і поляків в роки Другої світової війни // Україна – Польща: важкі питання. Т. 10: Матеріали XI Міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни». Варшава, 26-28 квітня 2005 року. Варшава, 2006. С. 66.
14. Зашкільняк Л. Історична пам'ять і соціальні функції історії у сучасному світі // Україна – Європа – Світ. Вип. 2: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: історія,

міжнародні відносини / гол. ред. Л. М. Алексієвець. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2009. С. 156.

15. Зашкільняк Л. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 15/2006-2007. С.855-862.

16. Зашкільняк Л.О. Україна між Польщею й Росією: історіографія та суспільна свідомість // Український історичний журнал. 2005. № 5. С. 95.

17. Зашкільняк Л.О. Міжнародна наукова конференція у Львові «Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти» // Український історичний журнал. 2002. № 2. С.152.

18. Зашкільняк Л.О. Україна та Росія: війна цивілізацій // Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / Упор. П. Гай-Нижник. Київ: «МП Леся». 2016, С. 12-31.

19. Касьянов Г. «Націоналізація» історії: нормативна історіографія, канон та їхні суперники (Україна 1990-х). С. 73-84.

20. Колесник І. Українська історіографія в полі інтелектуальної історії: Modern or Postmodern ? // Ейдос: Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2005. Вип.1. С.227-246.

21. Колесник І. Українська історіографія: Концептуальна історія / І.Колесник; НАН України, Ін-т історії України. К., 2013. 408 с.

22. Колесник І. Київ Український гранд-наратив: ретроспективи і перспективи // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2008. Вип. 3. С. 153-177.

23. Кондратюк К. Волинська трагедія 1943 року в оцінках сучасних українських і польських істориків // У пошуках правди: Зб. матер. міжнар. наук. конфер. «Україно-польський конфлікт на Волині в роки Другої світової війни: генезис, характер, перебіг і наслідки». Луцьк, 20-23 травня 2003 р. Луцьк, 2003. С. 439-445.

24. Магочій П. Описи чи приписи у науці: «Енциклопедія історії та культури русинів» // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2006. Вип. 1. Ч. 1. С. 330- 344.

25. Острянюк А. Наукові історичні школи в Україні: фантоми української історіографії // Історіографічні дослідження в Україні: зб. наук. праць. Київ, 2012. Вип. 22. С. 293-310.

26. Питання „спільноруськості” Київської Русі в дискусії з проблеми українського націогенезу в українському середовищі Галичини та еміграції початку 30-х рр. ХХ ст. // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. 2004. Вип. 12. С. 295-320.

27. Подольский А. Українське суспільство і пам'ять про Голокост: спроба аналізу деяких аспектів // Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. 2009. № 1(5). С. 47-59.

28. Поліщук О. Українська політична нація – міф чи реальність ? // «Наука. Релігія. Суспільство» № 1'2011. С. 170-177.

29. Плохій С. Якої історії потребує сучасна Україна? // Український історичний журнал. 2013. № 3. С. 4-12.

30. Реєнт О. Стан сучасної історичної науки в Україні: Регрес чи віха поступу // Спеціальні історичні дисципліни: Питання теорії та методики: Збірник наукових праць та спогадів. Вип. 4. Ч.1. Київ, 2000. С. 87-127.

31. Свідерська О.М. Контroversійні питання історії України: український та зарубіжний гранд-наративи. Навчально-методичний посібник. Хмельницький: ХГПА, 2020. 20 с.

32. Солдатенко В. Пам'ять. Історична пам'ять // Українознавство, 2011. № 2 (39). С. 139-140.

33. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція середни ХVІІ ст.: проблеми, пошуки, рішення. Київ: Ін-т історії НАН України, 1999. 107 с.

34. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII ст.(1648-1676): Україна крізь віки. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. Т. 7. 351 с.
35. Сухий О. Сучасне історіописання в Україні: візії і напрями // Історія та історики у Львівському університеті: традиції і сучасність (до 75-річчя створення Історичного факультету): колективна монографія / за ред. Л. Зашкільняка і П. Серженги. Львів: ПАІС, 2015. С. 43-54.
36. Сухий О. Сучасна українська історіографія: напрями та перспективи // Сучасна українська нація: мова, історія, культура. матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю з нагоди 15-річчя кафедри українознавства 16 березня 2016 року. Львів, 2016. С. 235-237.
37. Удод О. Дидактика історії: яким має бути універсальний підручник з української історії // Український історичний журн. 2005. №4. С. 201-2212.
38. Удод О. Національна історична пам'ять у свідомості сучасної молоді // Гуманітарний журнал. 2000. № 1 С. 54-59.
39. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Л.Зашкільняка. Львів, 2004. 405 с.
40. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. У 3-х т. Т. 2. Київ: Наукова думка, 1990. 596 с. (Пам'ятки історичної думки України).
41. Яковенко Н.М. «Україна між Сходом і Заходом»: проекція однієї ідеї // Паралельний світ: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. Київ: Критика, 2002. С. 333-365.
42. Яковенко Н. До питання про методологію вивчення історії України // Генеза: Філософія. Історія. Політологія. 1996. № 1(4).
43. Якунін В. К. Про деякі питання методології історії України // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Історія та археологія. Дніпропетровськ, 1998. Вип. 3. С. 14-20.

Інформаційні ресурси:

1. Казаков М. Гранд-нарратив у історії. URL: <https://commons.com.ua/uk/grand-narativ-u-istoriyi/>
2. Львівські орлята. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
3. Резолюція Європейського парламенту про ситуацію в Україні 22.2.2010 RC-B7 – 0116/2010. URL: <http://www.europarl.europa.eu>
4. Указ Президента України № 431/2007 Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами Великого терору – масових політичних репресій 1937–1938 років. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/6153.html>
5. Указ Президента України № 75/2010 Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у XX столітті. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/10379.html>
6. URL: <https://commons.com.ua/uk/grand-narativ-u-istoriyi/>
7. URL: <https://www.istpravda.com.ua/digest/2010/11/23/5593/>
8. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/269/>
9. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47580913>
10. URL: <http://www.golos.com.ua/article/246213>
11. URL: <http://prismua.org/%D0%BE%D0%BA%D1%80%D1%96%D0%BC-%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%81%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BE%D0%BA-%D1%8F%D0%BA%D0%B5-%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83/>
12. URL: https://old.uinp.gov.ua/sites/default/files/polpidpil-17_zashkilnyak.pdf
13. URL: <https://tovtry.com.ua/history/statti/dialog.html>
14. URL: <https://tyzhden.ua/History/173435>
15. URL: <https://www.istpravda.com.ua/blogs/4cc6156c96ef6/>
16. URL: <https://zn.ua/ukr/HISTORY/triada-rannomodernih-revolyuciy-shlyahetska-kozacka-carska-304326.html>
17. URL: <https://naurok.com.ua/vistup-na-konferenci-metodika-vivchennya-kontroversiy-nih-pitan-istori-v-shkoli-22390.html>

18. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2010/07/23/5239610/>
19. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3228/196/117038/>
20. URL: <https://uain.press/articles/rich-pospolyta-troh-narodiv-utopiya-chy-realnist-954350>
21. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27309802.html>
22. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27180991.html>
23. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=PRJ&P21DBN=PRJ&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=prj_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=IDP=&S21STR=0000006
24. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=93311>
25. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mark-von-hagen-obituary/30169939.html>
26. URL: <https://www.twirpx.com/file/1010139/>
27. URL: https://zaxid.net/chi_mozhe_ukrayina_mati_istoriyu_n1110317
28. URL: <http://uamoderna.com/jittepis-istory/mark-von-gagen>
29. URL: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-podrobyci/yak-navchyty-ukrayinsku-vladu-zhyty-svoyeyu-istoriyeyu>
30. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-podrobyci/golodomor-vyprobuvannya-pravdoyu>
31. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/polityka/epoha-dzheyma-meysa-ne-zakinchylas>
32. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/truman-index-4-8-vidnosyny-ukrayina-rosiya/>
33. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/babka_rosiisko.pdf
34. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/ozevan.pdf>